

SOBRE LA PUBLICACIÓ “*COWROID* DE CERÁMICA VIDRIADA HALLADO EN EL POBLADO IBÉRICO DEL ‘TOSSAL DEL MORO’ EN PIÑERAS (BATEA, TARRAGONA)”

JOSEP PADRÓ

Universitat de Barcelona

És aquest un dels treballs pioners del Dr. Maluquer. Efectivament, feia ja un segle que s’havien començat a descobrir peces semblants a la península Ibèrica de les quals es tenia notícia bibliogràfica: un escaraboid pseudoegipci descobert a la Puerta de Tierra de Cadis (Delgado 1871: CXXXI), i un escarabeu descobert a Màlaga (Rodríguez de Berlanga 1891: 328-329, 332-333). Nogensmenys, abans de l’article del Dr. Maluquer que ara ens ocupa, molt pocs treballs explícitament dedicats a objectes de tipus egipci trobats a la península Ibèrica s’havien publicat: només podem citar-ne un dedicat a troballes d’objectes egipcis fetes a Tarragona (Castillo 1909: 169-180) i un altre dedicat al primer escarabeu egipci procedent de la necròpolis d’Alcácer do Sal (Correia 1925: 90-93). Podem assegurar, per tant, que amb aquest article el Dr. Maluquer era el primer a cridar l’atenció sobre la importància dels objectes egipcis trobats en territori peninsular, importància que no trigaria a veure’s confirmada, ja que l’any següent va aparèixer l’importantíssim conjunt de vasos d’alabastre egipcis de la necròpolis fenícia del Cerro de San Cristóbal a Almuñécar (Pellicer 1963) que obriria pas a tot un seguit de troballes que ja no s’ha aturat fins avui dia (Padró 1980-1985 i 1995).

L’estudi del Dr. Maluquer sobre aquest escaraboid és molt correcte i està força ben documentat, malgrat la dificultat inherent al fet de tractar-se d’una peça d’interpretació egiptològica complexa. D’aquesta manera, podem constatar que la identificació dels tres signes jeroglífics que hi ha al darrere de la cua de l’esfinx feta per Maluquer és correcta, però en canvi no es pot acceptar la seva tra-

ducció, gramaticalment impossible, ja que mai en egipci l’adjectiu precedeix el substantiu, excepte si es tracta d’una oració de predicat adjectival, la qual cosa no és el cas aquí, evidentment. També cal advertir el lector sobre el dibuix de la peça publicat, que pel que fa a la inscripció és incorrecte: al text no hi ha més que els tres signes esmentats per Maluquer, cosa que podem assegurar després d’haver vist l’original. En definitiva, sembla que estem davant del nom d’Horus de Psammètic II, sota la forma abreujada Hr-mn que es troba sovint als escarabeus (Gauthier 1907-1917: vol. IV, 97; cf. Vercoutter 1945: 55; Hall 1913: 255, n° 2553). Pel que fa a l’associació del nom d’Horus de Psammètic II amb el signe nb, està també suficientment documentada.

Als paral·lels citats per Maluquer en podem afegir algun d’interessant. Per exemple, per al motiu de l’esfinx alada i amb cap de falcó podem esmentar un escarabeu d’Empúries (Padró 1980-1985: vol. II, 47-50, làms. XXXVII i XXXIX, n° 07.12), del qual al seu torn es poden esmentar paral·lels a escarabeus egipcis, alguns recollits a Nàucratis. L’actitud normal d’aquesta esfinx és, precisament, la d’estar asseguda sobre les potes de darrere, i se’n poden citar casos coneguts a Nàucratis (Petrie 1886: làm. XXXVII, 23) i a Cartago (Vercoutter 1945: 83), així com a Can Canyís (Padró 1980-1985: 87-88, làm. XLIX, n° 09.11). Però Maluquer tenia raó en fixar-se en l’originalíssima posició en escorç de les ales de l’esfinx del “cowroid” del Tossal del Moro: als paral·lels per ell citats només podem afegir un anell d’or procedent del Cabezo de la Joya a Huelva, que ha estat trobat posteriorment (Garrido 1970: 31, fig. 19, 1, làm. XVIII). Recordem a més a més que el nom faraònic de Psammètic II també el tenim documentat a la necròpolis de Can Canyís (Padró 1980-1985: vol. II, 88-89, làm. XLIX, n° 09.12).

PYRENAE

Núm. 22-23, any 2000, pàg. 161-163

Maluquer, en el seu treball, va dubtar diverses vegades sobre el lloc d'origen d'aquest escaraboid. El seu origen egipci és, però, segur, tant per la seva tipologia com per la seva tècnica i, per descomptat, per la seva inscripció. El que no podem, en canvi, assegurar ara per ara és el lloc exacte de fabricació dins d'Egipte. Cal insistir, sobre això, que es tracta d'una peça excepcional per les seves dimensions.

Sabem que Lorenzo Pérez Temprado va ser el descobridor d'aquest amulet egipci cap a l'any 1925, i que possiblement va ser la seva troballa casual l'incentiu pel qual aquest investigador aficionat va començar les excavacions del poblat ibèric del Tossal del Moro (Maluquer 1962: 16). Maluquer va especular també amb la possibilitat que aquest escaraboid procedís no de l'àrea mateixa del poblat, sinó dels seus voltants, potser d'alguna necròpolis. Això ens sembla, però, poc probable per la senzilla raó que Pérez Temprado no hauria deixat d'excavar en aquest hipotètic lloc de troballa, la qual cosa òbviament no va fer. Creiem, per tant, que l'escaraboid procedeix del poblat mateix, que és on de debò va excavar Pérez Temprado (Arteaga, Padró i Sanmartí 1990: 145).

Maluquer va datar la peça cap als segles VII-VI, s'inclinava per una data de la primera meitat del segle VI. Aquesta data ha quedat confirmada per la presència del nom d'Horus de Psammètic II (594-588). En canvi, Maluquer no s'atrevia a re-

muntar la cronologia del poblat fins a aquesta data, comptant només amb l'escaraboid. Les excavacions que hem fet al poblat entre els anys 1975 i 1992, en col·laboració amb Oswaldo Arteaga i Enric Sanmartí, hi han demostrat, però, l'existència de nivells datables entre el segle VII i començament del VI (Arteaga, Padró i Sanmartí 1990: 139-148). El "cowroid" de Pinyeres, doncs, ha de correspondre precisament a aquests nivells d'ocupació.

Ja hem anat veient que es tracta d'una peça egípcia excepcional, tant per les seves mides com per la seva qualitat. A més a més, es tracta de la peça d'importació egípcia que ha estat trobada més lluny de la costa a tota la zona que va des de València fins al Llenguadoc. El Dr. Maluquer va decidir guardar aquesta peça per a la Col·lecció Didàctica que va crear a l'Institut d'Arqueologia i Prehistòria de la Universitat de Barcelona. L'any 1978 una fotografia seva en color va ser publicada a la Història de Catalunya de l'editorial Salvat (Maluquer 1978: 146); al peu de la fotografia hi diu "Arxiu Salvat". Després, no n'hem tornat a saber res més.

Aquest article del Dr. Maluquer, tot i no haver aparegut en una publicació fàcil per als arqueòlegs, a causa del seu interès intrínsec ha estat citat pels egiptòlegs, com ho demostra el fet d'haver estat recollit en alguns inventaris bibliogràfics (Leclant i Clerc 1972-1991: vol. III, 79, nº 839).

BIBLIOGRAFIA

- ARTEAGA, O., PADRÓ, J., SANMARTÍ, E. (1990), *El poblado ibérico del Tossal del Moro de Pinyeres (Batea, Terra Alta, Tarragona)*, Monografies Arqueològiques, 7, Barcelona.
- CASTILLO, R. del (1909), "Objetos egipcios encontrados en Tarragona", *Boletín de la Real Academia de la Historia*, LIV, pp. 169-180.
- CORREIA, V. (1925), "Um amuleto egipcio da Necrópole de Alcacer do Sal", *Terra Portuguesa*, V, Nº 41, pp. 90-93.
- DELGADO, A. (1871), *Nuevo método de clasificación de las medallas autónomas de España*, vol. I, Sevilla.
- GARRIDO ROIZ, J. P. (1970), *Excavaciones en la necrópolis de "La Joya", Huelva (1ª y 2ª Campañas)*, Excavaciones Arqueológicas en España, 71, Madrid.
- GAUTHIER, H. (1907-1917), *Le Livre des Rois d'Égypte*, Mémoires publiés par les membres de l'Institut Français d'Archéologie Orientale du Caire, 17-21, 5 vols., El Caire.
- HALL, H. R. (1913), *Catalogue of Egyptian Scarabs, Etc., in the British Museum*. Vol. I. Royal Scarabs, Londres.
- LECLANT, J. et CLERC, G. (1972-1991), *Inventaire Bibliographique des Isiaca (IBIS). Répertoire analytique des travaux relatifs à la diffusion des cultes isiaques 1940-1969*, Études Préliminaires aux Religions Orientales dans l'Empire Romain, 18, 4 vols., Leiden.

- MALUQUER DE MOTES, J. (1962), *Tossal del Moro*, Excavaciones Arqueológicas en España, 5, Madrid.
- MALUQUER DE MOTES, J. (1978), "El comerç mediterrani: grecs, fenicis i etruscs", *Història de Catalunya*, vol. I, pp. 140-167.
- PADRÓ I PARCERISA, J. (1980-1985), *Egyptian-type Documents from the Mediterranean Littoral of the Iberian Peninsula before the Roman Conquest*, Études Préliminaires aux Religions Orientales dans l'Empire Romain, 65, 3 vols., Leiden.
- PADRÓ I PARCERISA, J. (1995), *New Egyptian-type Documents from the Mediterranean Littoral of the Iberian Peninsula before the Roman Conquest*, Orientalia Monspeliensia, VIII, Montpellier.
- PELLICER CATALÁN, M. (1963), *Excavaciones en la necrópolis púnica "Laurita" del Cerro de San Cristóbal (Almuñécar, Granada)*, Excavaciones Arqueológicas en España, 17, Madrid.
- PETRIE, W. M. Flinders (1886), *Naukratis, I, 1884-5*, Third Memoir of the Egypt Exploration Fund, Londres.
- RODRÍGUEZ DE BERLANGA, M. (1891), *El nuevo bronce de Itálica*, Málaga.
- VERCOUTTER, J. (1945), *Les objets égyptiens et égyptisants du mobilier funéraire carthaginois*, Bibliothèque Archéologique et Historique, XL, Paris.